

Leonardo Da Vinci'nin "La Joconde"unun (Mona Lisa) Modern Ve Postmodern Sanatsal Pratiklerde Parodik Yeniden Üretimi

Gökçen ŞAHMARAN CAN¹

Özet

16. yüzyıl Rönesans klasisizminin hümanist idealiyle özdeşleştirilen Leonardo Da Vinci'nin sanat değerinin yanısıra, resmin gizemi hakkında çıkan haberlerle de popüleritesini arttıran ve ikonlaşan başyapıtı "La Joconde"u veya daha bilinen adıyla "Mona Lisa" adlı eseri, birçok sanatçıya ilham kaynağı olmuş ancak, modern ve postmodern dönemlerde parodik yeniden üretimlerle değeri düşürülmeye çalışılmıştır. Bu duruma yolaçan nedenler incelendiğinde; 18. yüzyılda yaşanan Aydınlanma projesinin etkilerinin, bilimden sanata her türlü değişimin yaşanmasına neden olduğu, insanın toplum yaşamındaki sanat dahil her alanının yeniden düzenlendiği ve sonrasında bu olgunun bir başkaldırıya dönüştüğü gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, klasisizme hakim olan kusursuzluk, mükemmeliyetçilik ve aristokrasinin seçkin dili modern dönemde reddedilmiş, klasik sanatsal pratikler yok sayılmıştır. 20. yüzyıla gelindiğinde, birçok düşünür Aydınlanma Projesi'nin vaatlerinin gerçekleşmemesi üzerine, modernizmin Aydınlanma Projesi'yle beslenen ideolojisini sorgulayarak reddetmiştir. Geç modernizm olarak adlandırılacak bu dönemde, sistemin bir bütün olarak gözden geçirilerek sorgulanması, sanata yeni açılım olanakları sunmuştur. Modern sanatçılar, içinde buldukları dönemin eşitsizlik üzerine kurulu kapitalist düzenini bozmak için, anarşizmden beslenen hareketlere yönelmek durumunda kalmış, önceden oluşturulmuş seçkin estetik kuralları reddetmişlerdir. Postmodern döneme gelindiğinde, II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan yeni siyasal ve toplumsal hareketler, özellikle Geç-kapitalizm, Batı'nın bilinç ve düşünce yapısında yeni kırılmalara neden olur. Bu dönemde, dünyanın kaotik yapısı, siyasete ve sanata yeni meydan okumalar olarak yansır. Postmodern estetik düşünce, modernliğin, birciklik-orijinallik takıntısını bozarak, sanat tarihinin geri dönüşümüne kapılır. Geçmişteki her eser kopyalanarak, modernizmin bel kemiği olan orijinallik prensibi bozulup, reddedilir. Bu çerçevede, postmodern sanatsal stratejilerden biri olan "Temellük", postmodernistlerin özgünlüğe saygısını küçümseyen bir strateji olarak sıklıkla kullanılmaya başlanır. Özellikle sanatçılar bunu, yüksek ve seçkin kültürü en iyi yansıttığına inandıkları klasisizmin başyapıtı olan Leonardo Da Vinci'nin "La Joconde"u veya "Mona Lisa"sının yeniden üretilmiş imgeleri üzerinden gerçekleştirirler. Bu suretle, sanatın klasisizmden beri süregelen yapılanmasını kışkırtıcı bir biçimde sorgulayarak, sanata yeni bir önerme sunarlar. Araştırmanın içeriğini oluşturan Leonardo Da Vinci'nin "La Joconde" adlı eseri, geçmişten günümüze sanatın tarihsel süreci içerisinde incelenmiş ve parodi ile ortaya konan yeniden üretimler, kitaplar, metinler, makaleler ve sözlükler gibi geniş bir kaynakça üzerinden ele alınmıştır. Elde edilen bulgular, bölümler dahilinde açıklanmıştır. Aynı zamanda, araştırma konusunun dağılmadan irdelenebilmesi için, örnek resimler konuya denk getirilerek sırayla verilmiştir. Konunun genel bir değerlendirmesi sonuç bölümünde ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Klasisizm, Modernizm, Postmodernizm, Parodi, Temellük.

¹ Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi, gokcensahmaran@hotmail.com, [orcid: 0000-0001-9435-6697](https://orcid.org/0000-0001-9435-6697)

Reproduction Of Leonardo Da Vinci's "La Joconde" (Mona Lisa) In Modern And Postmodern Art Practices

Abstract

Popular and iconic masterpiece of Leonardo Da Vinci's "La Joconde" or with its more prominent name "Mona Lisa", which identified with the humanist ideal of the 16th century Renaissance classicism was a source of inspiration for many artists, however, modern and post-modern artists tried to depreciate its value with its parodical reproductions. These reasons contributed to the situation; The effects of the 18th century Enlightenment project caused changes from science to art, redefined all areas of social life including art and this phenomenon transformed into a rebellion. In this context, the people refused the flawlessness, perfectionism and outstanding language of aristocracy, and also ignored the classical art practices. At the beginning of the 20th century, after seeing that the Enlightenment Project failed to keep its promises, the artists questioned and rejected the ideology of modernism which was nourished with the Enlightenment Project. In this era, later to be known as late modernism, the art gained new expansion opportunities as people questioned the system as a whole. Modern artists gravitated towards the anarchism-based movements in order to derange the capitalist system of their era which was built on inequality and refused the outstanding aesthetic rules. In the postmodern period, new political and social movements, especially late-capitalism, causes a change in the mindset of the West. In this period, the chaotic state of the world reflects as new challenges on politics and art. Postmodern aesthetic concept eliminates the uniqueness-originality obsession of the modernism and falls into a process of art history recycle. Post-modernists start copying each work of the past in order to eliminate and reject the backbone of the modernism, which is the principle of originality. In this context, post-modernists frequently employ the "Seizin" post-modern art strategy to belittle the originality. Artists especially perform this with the reproduced image of Leonardo Da Vinci's "La Joconde" or "Mona Lisa", which is a masterpiece that best reflects the eminence of the classicism. In this way, they introduce a new proposition to art by questioning the formed structure of the art since the classicism period. The content of this study includes the examination of the Leonardo Da Vinci's "La Joconde" in the historical process of art and in accordance with an extensive source that includes the parodical reproductions of the work such as books, texts, articles and dictionaries. The explanation of the findings obtained are available in sections. The pictures are also respectively available with the related subjects in order to be able to examine and visualize the research subject properly. The result section includes an evaluation on the subject of this study.

Keywords: Classicism, Modernism, Postmodernism, Parody, Seizin.

GİRİŞ

14. yüzyılda İtalya'da başlayıp, 15. ve 16. yüzyıllarda ise tüm Avrupa'yı etkisi altına alan Rönesans, sosyo-kültürel, siyasal, dinsel ve toplumsal değişimlerin yaşandığı bir dönem olarak, özellikle resim sanatında köklü değişimlerle ortaya çıkmıştır. Fransızcada "Yeniden Doğuş" olarak adlandırılan bu dönemde, dogmatik düşünce biçimlerine tepki gösterilerek Avrupa kültürünün Antik Çağ'ının düşünsel ve biçimsel değerlerine geri dönmüştür. Bu bağlamda Rönesans, çağdaş bireylerin ve sanatçıların ortaya çıkmasında önemli bir basamak olarak, sadece ressam değil, mühendis, mimar, heykeltıraş, anatomist, mucit, jeolog, yazar ve filozof olan Leonardo Da Vinci (1452-1519) gibi, döneme damgasını vuran insanlar yetiştirmiştir.

Rönesans hümanist idealiyle özdeşleştirilen İtalyan Leonardo Davinci'nin resim sanatındaki en önemli ve en tanınmış yapıtı olan "La Joconde"u veya daha bilinen adıyla "Mona Lisa" adlı eseri, bir başyapıt olarak sanat tarihine geçmiş, günümüzde dahi popülaritesini devam ettirerek ikonlaşmıştır.

Resim 1. Leonardo Da Vinci, "La Joconde" veya "Mona Lisa", 1503-1506

Kaynak: <https://www.pivada.com/da-vinci-mona-lisa->

Leonardo Da Vinci'nin 16. yüzyılda gerçekleştirdiği bu eseri kimi sanat tarihçilerine göre sanatçı tarafından imzalanmamış ve tarihlendirilmemiştir. Kimi sanat tarihçilerine göre ise, özellikle sanat tarihçisi Giorgio Vasari'ye göre, 1503-1506 yıllarında gerçekleştirdiği bu eseri, Francesco del Giocondo'nun Mona Lisa adlı karısının portresidir. Leonardo Da Vinci, seneler süren portreyi tamamlamak için, modelini oyalamak adına müzisyenler ve soytarılar tutmuştur. Bunun sonucunda, insani olmaktan çok tanrısal bir tebessüm yakalamıştır ki, bu tebessüm, bugün bile gizemini korumaktadır. Mona Lisa, bir koltuğun kenarına dayanarak, yanlamasına dik bir şekilde oturmuştur. Ancak, bedeni ve başı hafifçe, sarmal yapacak biçimde dönüktür. Figür, üçgen kompozisyonda, piramit biçiminde tasarlanmış, oturan Meryem betimlemesinden uyarlanmıştır. Ancak, sanatçı, izleyici ile model arasında bir mesafe yaratmak için, koltuğun dayanağını özellikle vurgulamak istemiştir. Resmin geri planındaki peyzaj, atmosferik perspektif anlayışıyla oluşturulmuştur. Peyzajda hissedilen sis, toz ve yağmur gibi etkenler, ışığın dalga boyları içinden geçiyormuş gibi dağıtılmıştır. Leonardo'nun, geri planda sıcak tonlardan, soğuk tonlara geçişi, sanatçının maviyi bu şekilde kullanım biçimi, arka plana sonsuz bir derinlik kazandırır. Resme daha yakından bakıldığında, manzarada bir dengesizlik olduğu fark edilir. Yüzün sağ tarafındaki ufuk, kayalıklar tarafından kapanmıştır. Buyüzden, manzaranın bir bölümü diğerinden daha

yukardaymış gibi görünür. Portrede, farklı renklerin farkettilmeden, belirsiz geçişini sağlayan ve İtalyancada "Duman" anlamına gelen "Sfumato" tekniği kullanılmıştır. Atmosferik perspektifin bir özelliği olan bu teknik, uzaklık hissi yaratmak için kullanılmıştır. Portrede modelin kaşları ve kirpikleri yoktur, ancak yüksek çözünürlükteki tarama çalışmaları, kaşların ve kirpiklerin daha öncesinde yapılmış olduğunu ortaya çıkarmıştır. Sanatçının, kaş ve kirpik detayları için kullandığı pigmentin zamanla solmuş olduğu düşünülmektedir. Kaşların ve kirpiklerin olmayışı yüze soyut bir ifade kazandırmaktadır. Sanatçının, el çiziminde usta olduğu görülmektedir. Modelin elleri, dönemin nezaket kurallarını içeren bir duruş sergilemektedir (Farthing, 2017, s. 177). Leonardo Da Vinci'nin dehasını gösteren bu eser, sanat değerinin yanı sıra, resmin gizemi hakkında çıkan haberlerle daha çok merak uyandırmış ve popüleritesini arttırmıştır. Yüzyıllardır esrarını koruyan resimdeki modelin, kimilerine göre erkek olduğu ve Leonardo Da Vinci'nin kendi portresi olduğu iddia edilmektedir. Resmin en merak edilen özelliğinin, Mona Lisa'nın izleyicileri takip eden gözlerinin olduğudur. Resim şuanda, Fransa'nın Paris şehrinde bulunan Louvre Müzesi'nde sergilenmektedir.

Leonardo Da Vinci'nin "La Joconde"u, birçok sanatçıya ilham kaynağı olmuş, bir dönemin ikonik resmi, modern ve postmodern dönemlerde parodik yeniden üretimlerle değeri düşürülmeye çalışılmıştır. Marchel Duchamp'tan Joseph Beuys'a, Robert Rauschenberg'ten Andy Warhol'a, Andy Warhol'dan Yasumasa Morimura'ya kadar birçok sanatçı tarafından kendine mal-edilerek (Temellük Sanatı) parodileştirilmiştir.

Leonardo Da Vinci'nin döneme damgasını vuran eserinin, sanatsal bir form olarak değişim sürecine nasıl, neden ve hangi koşullarda girdiğini anlayabilmek için ekonomik, ideolojik ve toplumsal devinim koşullarından hareketle irdelemek gerekmektedir.

La Joconde'un, Klasisizm'den Modernizm'e, İdeolojik ve Kültürel Bir Form

Olarak Değişimi

Sanatın yüzyıllar boyu süren değişimlerinden en etkili olanı, 14. yüzyılda başlayıp 15. ve 16. yüzyıllarda doruk noktasına ulaşan Rönesans Dönemi'nin klasisizmidir. İtalya'da başlayıp, sonrasında tüm Avrupa'yı etkisi altına alan klasisizm, Antik Yunan ve Roma sanatının yeniden ele alınmasıyla gerçekleşmiştir. Avrupa o döneme kadar, Orta Çağ'ın etkisiyle, kilisenin baskısı altındaydı. Sanat ve bilim ikinci plandaydı. Rönesans'la birlikte Avrupa yüzyıllar süren uykusundan uyanmış, siyasal, toplumsal ve düşünce bazında yeni atılımlar yaşamıştır. Temelini Sokrat, Platon (Eflatun), Aristo ve özellikle Descartes'ın rasyonalist felsefe düşüncesinden alan bu

eğilimde akıl, doğruyu ve hakikati bulmanın önemli bir aracıdır. Dolayısıyla, rasyonalizm (akılcılık), klasisizmin ortaya çıkmasında etkili olacaktır.

Dönemin Avrupa'sı güçlü bir krallık rejimiyle yönetilmektedir. Toplumsal ve siyasi her alan sıkı kurallarla belirlenmiş, insani hak ve özgürlükler önemsenmemiştir. Dolayısıyla, toplumsal düzen sanatsal üretimleri de etkilemiş, sanatçılar, duygu ve coşkularını rasyonalizmle denetleme çabası içine girerek, kendi kişiliklerini gizlemişlerdir. Bu anlayışa göre, duygular, aklın denetiminde olmalıdır.

Rönesans döneminde gelişen ve Rönesans döneminin sanatsal özelliklerine uygun resim yapma anlayışının hakim olduğu bir sanat akımı olarak klasisizmin ünlü sanatçıları, Antik Yunan sanatını örnek almış, biçimin kusursuzluğuna önem vermişlerdir. Üslupları, yapmacıktan uzak, süssüz ve yalındır. Konularında ahlaki bir amaç güden klasikler, yapıtlarında seçkin bir dil kullanmışlardır. Ve dilleri aristokrasinin dilidir. Sanatın hangi türü olursa olsun, kaba saba sözlere veya görüntülere yer verilmemiş, beden üzerindeki yara, çiban, kan gibi asil olmayan durumlar veya hayvan gibi varlıklar kullanılmamıştır. Eserdeki kahramanlar seçkin, fiziki ve ruhi sorunları olmayan olgun kişilerden seçilmiş, halktan kişilere eserlerde yer verilmemiştir. Kusursuzluk, mükemmeliyetçilik ve idealizm klasik sanat anlayışına hakimdir. Sanatçılar, gündelik, gelip-geçici konulardan ziyade mitolojik konuları seçerek, kalıcılıklarını sürdürmek istemişlerdir. Klasisizm'in kalitesi ve üstün özellikleri nedeniyle, "Klasik" sözcüğünden türetilmiş olan akım, Rönesans'ta etkili olmuş, sanat tarihine dönemin önemli fikir ve sanat akımlarından biri olarak geçmiştir.

Yeni sanat akımlarının ortaya çıkışında, sosyo-politik gelişmeler, yönetim biçimleri, bilimsel düzeyde ilerlemeler vb. gibi birçok unsur rol oynamaktadır. Sanat tarihi içerisinde var olan her akım bir önceki akıma tepki olarak doğmuştur. Modern ve postmodern sanat içerisinde dahi, klasisizme ve klasik sanatsal pratiklere tepkilerin devam ettiği görülmektedir. Örneğin, 18. yüzyılda yaşanan Aydınlanma projesinin etkileriyle, insanın ve toplumun mükemmelere ulaştırılması isteği, literatürlere modernizm olarak geçecektir. Aydınlanma projesinden beslenen bu dönemde yaşanan sosyo-politik ve kültürel hareketler, bilimden sanata her türlü değişimin yaşanmasına neden olmuş, insanın toplum yaşamındaki her alanı yeniden düzenlenmiş, sonrasında bir başkaldırıya dönüşmüştür.

Modern düşüncenin filizlenmeye başladığı yıllar olarak 18. yüzyılın sonları, birçok Aydınlanma filozofunu ortaya çıkarmıştır. Modern düşüncenin önemli isimlerinden biri olan Immanuel Kant (1724-1804), bilimden estetiğe her alanın kendi sınırlarını belirlemesi gerekçesiyle, modernizm ve modern sanatla ilgili önemli veriler sunmuştur. Kant'ın estetik yargılarına göre, yaratıcılık sonradan edinilen bir şey değil,

doğuştan gelen bir yetenektir. Deha düzeyinde olan bir sanatçı, önceden belirlenmiş kurallara göre değil, kendi belirlediği kurallara göre yaratmak zorundadır (Altuğ, 2007). Sonradan, modernizmin felsefi görüşüne yerleşecek olan bu düşünce, sanatçılara dünyayı eleştirmek ve önceki görüşlere saldırmak için güç kaynağı olacaktır. Tarihe ilk modern devrim olarak geçen 1789 Fransız Devrimi, modernist düşüncenin evrilmesinde etkili bir başka güç olacak, özgürlük, eşitlik ve insan hakları, akılla birlikte gündeme gelmeye başlayacaktır. Modernlik ideolojisine kavramsal bir şuur kazandıran "Fransız Devrimi"nden sonra, İngiltere'de meydana gelen "Sanayi Devrimi" bu sürece maddi bir biçim verir. Tanrı veya kutsal varlıklarla ilişkili mistik düşüncelerin yerini, bilimsel akıl alır. Modernist sanat da bu eleştirel bilinç çerçevesinde gelişir ve ilerler.

Modern sanatçılar aşağıda maddeler halinde verilen ilkeleri dikkate alarak, sanatsal duruşlarını belirlemişlerdir. Ancak, her sanatçı kendine yakın gördüğü ilkelere göre hareket etmiş, bazı ilkeleri önemsememiş, ihlal etmiştir.

- * *Duygu, Sezgi, Coşku*
- * *Dünyevilik*
- * *Yenilik, İlerleme*
- * *Öznellik, Bireysellik*
- * *Deha ve Yüce Sanat*
- * *Öncü, İlerici*
- * *Sanat İçin Sanat*
- * *Özerklik*
- * *Saflık*
- * *Biçim Bozma*
- * *Kesyap (Kolaaj) ve Kurgu (Montaj)*
- * *Soyut, Soyutlama (Yılmaz, 2013, s. 24-27).*

20. yüzyıla gelindiğinde birçok düşünür, Aydınlanma Projesi'nin vaatlerinin gerçekleşmemesi üzerine, modernizmin Aydınlanma Projesi'yle beslenen ideolojisini sorgulayarak reddeder. Sistemin bir bütün olarak gözden geçirilerek sorgulanması, sanata yeni açılım olanakları sunar. Modern sanatçılar, içinde buldukları dönemin eşitsizlik üzerine kurulu kapitalist düzenini bozmak için, anarşizmden beslenen hareketlere yönelmek zorunda kalırlar. Bu bağlamda, toplumsal düzenin değişmesiyle, sanatçının durumu da değişir. Bu görüşe inanan düşünürlerden Karl Marx (1818-1883), estetik üzerine yaptığı açıklamalarda, estetik kavramını toplumsal bir projeye dönüştürerek, otorite tarafından belirlenen, özünde hiyerarşik bir düzen barındıran, önceden oluşturulmuş seçkin estetik kuralları reddeder. Marx gibi düşünürlerin görüşleriyle ve sosyal ortamın etkileriyle gerçekleşen modern sanattaki devrimler, sanatçıların kendilerini daha özgür ifade edebilecekleri bir arenaya dönüşür.

Marx ve Engels'in haricinde, Saint Simon, Tocqueville, Proudhon, Louis Blanc gibi düşünürler gerçeklik anlayışına baskı uygulayacağına inandıkları görüşlerini tasarıya dönüştürerek, modern düşünce anlayışını yeniden inşa ederler. Bunun da

sanatla gerçekleşeceğine inanırlar. Saint Simon'un grubunda, toplumsal projelerinin gerçekleştirilmesi amacıyla, öncü görevinin ifadesi için "Avangard" terimi kullanılır. Avangard'la birlikte, primitif ve vahşi anti-estetik inşa edilir. Kör bir inançla ve doğruluğu sorgulanmadan benimsenen modernleşmeye karşıt olarak kendi modernizmlerini yaratırlar (Artun, 2004:10-14). Avangard sanat oluşumu I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı sonrası dönemde öne çıkmaya başlar. Avangard üzerine yapılan tartışmalar, bu iki büyük dünya savaşı arası döneme denk gelir. Frankfurt Okulu Teorisyenleri, bu tartışmaların odak noktasında yer alır. Frankfurt Okulu Teorisyenleri'nden Peter Bürger'in Avangard sanat kuramında ifade ettiği şey, yaşamla sanatı birleştirmeye çalışan, kurumsal sanatın kendisine saldırıp, yok etmeye çalışan bir anti-sanat hareketidir. Avangard sanatın, özellikle üzerinde durduğu konu, baskıcı sanatsal kurumun varlığına son vermektir (Artun, 2004, s. 21-22). Frankfurt Okulu Teorisyenleri'nden bir diğeri Herbert Marcuse'a göre, sanatta politik ideolojilerin üzerine vurgu yapılması, herşeyden önce yerleşmiş kuralların karşısında olmak için etkili bir yöntemdir. Bu, zorba ve baskıcı otoriteyi devirmek için zorunlu bir koşuldur. Topluma karşı gerçekleştirilen siyasi kavgada, sınırları önceden belirlenmiş olan kurallar bozgunculukla yadsınmalı ve bir anti-sanat geliştirmek için, otoriteyi yansıtan klasik estetik değerler reddedilmelidir (Marcuse, 1998, s. 69-89).

Herbert Marcuse'a göre, otoriteyi ve baskı güçlerini yansıtan klasik estetik değerler şunlardır:

- * Gerçek insanlık durumunu ifade edemez.
- * Uzlaşmazı uzlaştıran, haklı gösterilemez olanı haklı gösteren, güzel bir yanılısama, şiirsel atalet, sanatsal uyum ve düzen dünyası yarattığı için gerçeklikten uzaktır.
- * Bu yanılıtıcı uzlaşım dünyasında, kurtuluşun silahları olan yaşam içgüdüleri enerjisi, gövdenin duyum enerjisi ve maddenin yaratıcılığı bastırılmıştır, hem de bu özellikler sayesinde.
- * Estetik biçim, baskıcı toplumda bir istikrar öğesidir ve bu yüzden kendisi de baskıcıdır (Marcuse, 1998, s. 83).

Bu görüşte, sanat yardımıyla yerleşik sosyal düzeni güzelleştirmeye hizmet eden burjuvazinin ve kültürünün göz boyayan karakteri sorgulanmaktadır. Kapitalist ortam, meta dünyası fetişistliğini arttırmış, toplum şiddet kurumuna dönüşmüştür. Maddiyat dışında, başka hiç birşey düşünülmeyen sosyal ortamda, erk sahibi olanların tek istekleri, iktidarlarının sürdürülebilmesidir. Bu nedenle, klasik estetik değerler, otoriteye boyun eğmeye zorlayan bir sistemi kapsadığı için yok sayılmalıdır.

Klasik estetik biçimin reddinin ilk oluşumlarının dadaizm ve sürrealizmde görüldüğü söylenebilir. Klasisizm ve otoriter baskı arasındaki ilişkiyi sorgulayan sosyo-kültürel devrimin ilk manifestolarından birisi olarak, Herberd Read, İngiltere'de gerçekleşen ilk sürrealist sergide, klasik sanatla ilgili görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

“Klasisizm – başka açıklamaya yer bırakmaksızın belirtelim ki – artık bizim için baskı güçlerini ifade ediyor ve hep ifade edegelmiştir. Klasisizm, siyasi zulmün düşünsel eşdeğeridir. Eskiçağ dünyasında da, Ortaçağ imparatorluklarında da böyleydi; Rönesans’ın diktatörlüklerini ifade etmek üzere yenilendi ve bu tarihten itibaren kapitalizmin fermanı oldu. (ve daha sonraları) Klasik sanatın normları düzenin, orantının, simetrisinin, dengenin, uyumun tüm statik ve inorganik özelliklerin tipik ‘kalıpları’ oldu. Bunlar gelişmenin ve bu yüzden de değişimin bağlı olduğu hayati içgüdüleri kontrol ve baskı altında tutan düşünsel kavramlardır ve hiçbir anlamda özgürce belirlenmiş tercihleri temsil etmezler; sadece zorla kabul ettirilmiş bir ülküyü temsil ederler.”(Marcuse, 1998, s. 83).

Bu görüşte, gerçeklik ve sanatın kesiştiği yer hayat tarzlarıdır. Toplumsal sistemdeki temel değişimlerle birlikte yabancılaşma biçimleri de değişir. Kapitalizmle birlikte, klasisizm de kendi gerçekliğini kaybetmiştir. Bu çerçevede, sanatın sınırları, kapitalist sistemle değişen ortama göre yeniden düzenlenir. Sanat, popülarizmle beraber her türlü yöntem ve tekniklerle yeniden biçim alır.

Örneğin, Dadaizm akımının simgesi olan Avangard sanatçı Marcel Duchamp (1887-1968), klasisizmin baş yapıtlarından biri olan Leonardo Da Vinci'nin La Joconde'u veya Mona Lisa'sına bıyık ve sakal ekleyip, altına Fransızca'da "Kızın yakıcı kalçaları var" anlamına gelen cümlenin başharflerini yazdığı (L.H.O.O.Q.) "Bıyıklı Mona Lisa" adlı tablosuyla, yüzyıllarca sürmüş olan burjuvazinin klasisizminin geleneksel estetik değerlerine ve sanatın yüceliğine karşı bir tavır sergilemiştir. Bu şekilde, sanatın klasisizmden beri süregelen yapılanmasını kışkırtıcı bir biçimde sorgulamıştır. Sanattaki Platon'dan beri süregelen estetik alanındaki biriciklik, yücelik, deha, yaratıcılık ve özgünlük gibi kavramlar, Marcel Duchamp'ın klasisizme yaklaşım tarzıyla yerle bir edilmiştir.

Resim 2. Marcel Duchamp, "Bıyıklı Mona Lisa", 1919

Kaynak: <http://guzelonlu.com/blog/tag/marcel-duchamp/>

Sanatçının anti-sanat görüşünün altını çizdiği bu tutumu, sanatın estetiğe gereğinden fazla önem verilmesine karşı oluşturduğu bir tepki olarak görülmektedir. Sanatçı, sanatsal üretimlerin ve yaratıcılığın nasıl olması gerektiği gibi soruların karşılığını kendince bu biçimde ortaya koymuştur. Bir anlamda klasisizmin statükosunu yıkıp, yüksek kültür ve sanat ürünlerine parodik bir yaklaşımla doğrudan saldırarak, sanata yeni bir önerme sunmak istemiştir.

Duchamp'ın yapıtlarındaki parodileştirme ve cinsiyetsel dönüştürme hareketiyle gerçekleştirdiği sanatı sorgulama tarzı, kendi çağdaşlarının ve sonraki sanatçıların yeniden üretime dayalı çalışmalarında, klasik sanatı alaşağı etmenin yolunu açacaktır.

Modernist, Rus sanatçı Kazimir Malevich (1878-1935), soyut geometrik biçimlerin yer aldığı süprematist tarzda resimler yapmıştır. Süprematizm, sanatta, biçim, çizgi ve rengin, konudan, anlatıdan daha önemli olduğu fikri ile oluşturulan sanatsal bir üsluptur. Bu anlayışta resimler yapan ilk sanatçı olarak, sanat tarihine geçen Malevich, sanatta, klasik estetik değerlerin tümünü reddederek soyut geometrik biçimlerle oluşturduğu kompozisyonlarla resim üretmeye çalışmıştır.

"Mona Lisa'lı Kompozisyon" (1914) adlı resminde sanatçı, Leonardo Da Vinci'nin klasisizmle özdeşleşen "Mona Lisa" portresini, geometrik biçimlerin ortasında ve geri planda göstererek, üzerine kırmızı boyayla çarpı işareti atmış, klasik estetik değerleri reddettiğini bariz bir biçimde göstermiştir. Klasisizmle modernizmi karşılaştırarak sanatı sorgulamıştır.

Resim 3. Kazimir Malevich, "Mona Lisa'lı Kompozisyon", 1914

Kaynak: <https://www.artsy.net/artwork/kasimir-severinovich-malevich-composition-with-the-mona-lisa>

II. Dünya Savaşı sonrası yıllarda, medyada kullanılan, üretici olmayanlara yönelik imajların, sanatçılar tarafından bayağı ve geleneksel olmayan bir biçimde, sanatsal ifadelerinde kullandıkları görülmektedir. Sanat tarihçilerine ve eleştirmenlerine göre bu tavır, geleneklere karşı oluşturulmuş bir tavidir. Özellikle, Amerikan Pop-art'ı geleneksel estetiğe ve topluma meydan okumuş, savaşın kötü izleri bu akımın

eserlerinde varlık bulmuştur. Çalışmalarda yer alan, popüler nesnelere, popüler kişiler ilgiyi teknolojiye çekmek ve toplumun kapitalist etkilerle sömürülmesine vurgu yapmak için, basit estetik yöntemlerle oluşturulmuş, kabul gören kurallar sorgulanmaya başlanmıştır.

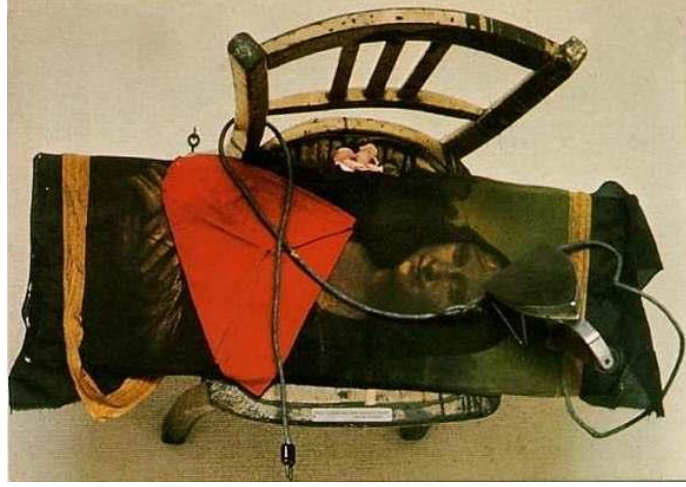
Amerikalı film yapımcısı, yayıncı ve ressam olan Andy Warhol (1928-1987), Pop-art akımının önemli temsilcilerindendir. Tüketim kültürünü, sanat tarihini yeniden üretimlerle ve seri biçimde imal ettiği yapıtlarıyla eleştirmiştir. Seri üretimin, seri üretim nesnelere sıkça kullanıldığı resimlerini afiş tekniğiyle çoğaltarak gerçekleştirmiştir. O da, Marchel Duchamp ve çağdaşları gibi Mona Lisa'yı yapıtlarında kullanarak, ikonlaşmış görüntülere ve klasik sanata göndermelerde bulunmuş, radikallik içeren yapıtlarıyla çağın toplumsal olaylarına tepki göstermiştir.

Resim 4. Andy Warhol, "Otuzu Birinden Daha İyi", 1963

Kaynak: <https://i.pinimg.com/originals/f4/f6/ff/f4f6ff86c46062831ad327f08cce3278.jpg>

Neo-Dadaist sanatçı Daniel Spoerri (1930-), "Ütü Masası Olarak Kullanılan Rembrandt (Marchel Duchamp)" (1964) adlı çalışmasında, Duchamp'a benzer bir tarzda Mona Lisa'nın röprodüksiyonunu ütü masasının üzerinde sunar. Bu yapıtında sanatçı, Duchamp'ın parodik yaklaşımını esprili bir biçimde ele alır. Julian Bourg'a göre, "Rönesans sanatçılarınun figür ve mekanları, insanın dünyevi varlığını mükemmel bir uyumla, altın oran ve matematiksel yasalara göre yerleştirirken; bu yasalara göre yapılmış yapıt, yeniden üretimi ile yüksek sanatın tüm değerlerini alışıya eder. Spoerri, ayrıca Duchamp tarzı nesnenin ona karşılık olarak kullanılması, kullanım değeri ve diyalektik olarak yeniden alevlendirilen değışim değeri arasındaki ilişkiler yoluyla çalışmayı, Marksist bir zırh ile kaplar." (Girgin, 2018, s. 152).

Resim 5. Daniel Spoerri, "Ütü Masası Olarak Kullanılan Rembradt (Marchel Duchamp)", 1964
Kaynak: <http://nouvearealisme.weebly.com/i-precedenti---2parte.html>

Neo-Avangard Alman sanatçı Joseph Beuys'un (1921-1986), II. Dünya Savaşı'nı yaşamış biri olarak gerçekleştirdiği performansları siyasi görüşünün tabanını oluşturmuştur. Dünyada varolan şiddet, baskı ve ayrımcılık gibi modern çağın getirdiği olumsuzluklar ve sanatın anlamı, sanatçının eylemlerinde varlık bulur.

Joseph Beuys'un kucağında ölü bir tavşanla oturduğu performansının fotoğrafı, sanat eleştirmenleri tarafından, 20. yüzyılın Mona Lisa'sı olarak kabul edilir. "Ölü Bir Tavşana Resimleri Nasıl Açıklarsınız?" adlı performansta (1965) Beuys'un kafası tamamen bal ve altın varakla kaplanmıştır. Bir ayakkabısı keçe ile diğeri demirle kaplıdır. Beuys'un bedeninde kullandığı bal ve altın varak gibi malzemeler, metaforik değerlere sahiptir. Tavşan, birçok dinde, sembolik anlamı olan bir hayvandır. Antik Yunan mitolojisinde, aşk tanrıçası Afrodit ile ilişkilendirilerek bereketin sembolü olmuş, Hristiyan düşüncesinde ise, "Diriliş"le ilişkilendirilmiştir. Güneşin simgesi olarak altın varak, bilgeliği ve saflığı temsil eder. Kardeşlik topluluğunu temsil eden arıların ürünü bal, "Yeniden Doğuş"u simgeler.

Metaforik imgelerle dolu performansında Beuys, bir sandalyenin üzerinde, Mona Lisa'nın ellerini kavuşturduğu gibi kendi ellerini birleştirerek ölü bir tavşanı tutar. Mona Lisa gibi, başı hafifçe dönük, seyirciye bakmaktadır. Bu pozisyonda, kolundaki ölü hayvana fısıldayarak, sanatın anlamından ve kendi ürettiği sanat eserlerinden bahseder. Kısaca, sanatın ne olup ne olmadığı hakkında "sanatı açıklayıcı" bir ritüel gerçekleştirerek, sanatı sorgular.

Resim 6. Joseph Beuys, "Ölü Bir Tavşana Resimleri Nasıl Açıklarsınız?", Performans, 1965
Kaynak: <https://www.msxlabs.org/forum/sanat-ww/19363-joseph-beuys.html>

Sürrealist, Avangard sanatçı Salvador Dali de (1904-1989), 1973 yılında gerçekleştirdiği, "Mona Lisa Gibi Otoportre" adlı eserinde, Marchel Duchamp gibi Mona Lisa'ya bıyık ekler, fakat bu kez portrenin yüzü Mona Lisa'nın yüzü değil Dali'nin kendi yüzüdür. Mona Lisa'nın cinsiyet kodlarının değiştirilerek yeniden üretildiği bu resimde, Mona Lisa'nın bedenine, sanatçı kendi eli ve portresini montajlamıştır. Duchamp'tan öykünerek gerçekleştirdiği bu resimde Dali, geleneksel, klasik estetik değerlere parodik göndermede bulunarak sanat tarihini sorgular.

Resim 7. Salvador Dali, "Mona Lisa Gibi Otoportre", 1973
Kaynak: <https://weheartit.com/entry/191031626>

La Joconde'un, Modernizm'den Postmodernizm'e, İdeolojik ve Kültürel Bir Form Olarak Değişimi

Postmodernizm, modern sonrası veya ötesi anlamında kullanılan bir sözcük olarak, modern ideolojiye ve kültürüne ait temel kavramların sorgulanmaya başlanmasıyla, daha da ötesi yadsınmasıyla ortaya çıkmış bir kavramdır. Bu kavramdan ilk kez, 1950 yılında söz edilmeye başlanmışsa da, 1960'lı yıllarda adından daha çok söz

edilmeye başlanmış, özellikle, Jean Francois Lyotard'ın 1979 yılında çıkardığı "Postmodern Durum" adlı kitabı sonrası, postmodern üzerine yapılan tartışmalar artmıştır. Lyotard, modernitenin Marksist temelli söylemleri gibi, büyük söylemlerin, umutların sona erdiği, yeni bir "postmodern durum"dan bahseder (Lyotard, 2013). J. Baudrillard, yeni kültür ve toplum biçimlerinin meydana getirildiği, taklit ve simülasyonlardan oluşmuş bir postmodern toplum tanımı yapar. Fredrick Jameson ise, J. F. Lyotard ve j. Baudrillard'ın postmodern hakkındaki düşünceleri gibi, toplumsal gelişmede bir kırılma olduğundan söz eder ancak, bu gelişmeyi Neo-Marksist çerçevede kuramsallaştırır. Postmodernizmi, yeni bir sosyo-kültürel hakimiyet olarak, Geç-kapitalist kültür mantığından hareketle sunar. Klasik Marksist ideolojinin bir anlamda yeni bir okumasıdır bu. F. Jameson'a göre, Geç-kapitalizm, yaşamın birçok alanına yayılmış, toplumun düşünce yapısını değiştirmiş, yeni bir toplum yaratmış ve bu yeni postmodern dünyanın karmaşık yapısı, siyasete ve sanata yeni meydan okumalar olarak yansımıştır (Sarup, 2004, s. 247).

Bu tartışmalar, zamanla farklı alanlara ve disiplinlere aksetmiş, sonuç olarak modern felsefenin sorunsallaştırılmasına ve aşılmasına dönüşmüştür. Postmodernizm, önce mimaride başlamış, sonrasında edebiyat, felsefe ve güzel sanatlar alanında yeni kültürel biçimlerin işaretleri olarak, modernist sanat biçimlerinden uzaklaşılmasına yol açmıştır. Ancak, bu görüşe karşı çıkan İhab Hassan gibi postmodern düşünürler de vardır. I. Hassan, "kültür, geçmişi, bugünü ve geleceği etkileyebilir" diyerek, modern ve postmodern arasında kesin bir ayrılık olmadığını, ancak ikili karşıtlıklar ilişkisi içerisinde olduklarından söz etmiştir (Connor, 2001, s. 161-162).

Postmodern düşünürlerin fikirlerinden yola çıkarak örnek vermek gerekirse; ilk oluşumlarını Geç-modernizmde gördüğümüz, Klasik döneme ait eserlerin eklektik bir tutumla, parodileştirilerek kullanılmasının ve kabul görülmesinin nedeni, sanat eserinin saygı duyulması gereken değerli bir nesne olarak karşılanmasına, yüce ve alçak sanat düşüncesine son verilmesi içindir. Fakat, erken dönem modernist Kant estetiğinin temel özelliği ise orijinallikti. Sanat eserinin, kendini temellendiren tekniğine, emsalsizliğine, biricikliğine duyulan inançtı. Bu bağlamda, postmodern estetik düşünce, modernliğin, biriciklik-orijinallik-otantisite takıntısını bozarak, sanat tarihinin geri dönüşümüne kapılır, avangard dahil tüm gelenekleri yağmalar. Geçmişteki her eser kopyalanarak, modernizmin bel kemiği olan orijinallik prensibi bozulup, reddedilir. Bu çerçevede, postmodern sanatsal stratejilerden biri olan "Temellük", sahiplenme veya kendine mal etme, modernistlerin orijinalliğe saygısını hafife alan bir strateji olarak sıklıkla kullanılmaya başlanır.

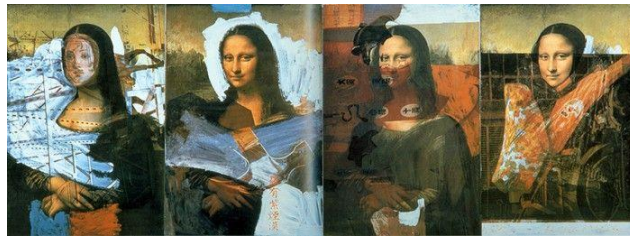
Ahu Antmen'e göre, özellikle 1980'li yıllarda, toplum geneline yayılmış, değer yargılarının, kalıpların, düşüncelerin içerisinde bulunan gizli anlamları ortaya çıkarmaya

çalışan postmodernist sanatçılar, toplumsal sisteme dahil olan kabul görmüş kuralları sahiplenip, onlar üzerinde oynayıp, tersine döndürerek, bilinen imgelerden yeni anlamlar çıkarıp, kendine göre yeniden uyarlayarak bir sorgulama sürecine girmişlerdir. Postmodernist sanatçı, işte bu nedenlerle, göstergeler yönlendiricisidir. Birey sanatçı kültürünü yadsırken, farklı, özgün sanat yapıtı anlayışını reddederek, kimi zaman sanat tarihinden alıntı yapmış, kimi zaman film ve medya dünyasından alıntılar yaparak, günümüz dünyasının görsellerinin yapılanma süreçlerini irdelemişlerdir (Antmen, 2016, s. 277-278). Bir süre sonra bu düşünce , postmodern sanat içerisinde birbirinden farklı sanatsal biçemi çevreleyen daha genel bir kavram haline gelmiştir.

Örneğin, modernist sanat üretimlerinde sıklıkla karşılaştığımız, en fazla kullanılan ve parodisi yapılan eser olarak, klasisizmin başyapıtı olan, Leonardo Da Vinci'nin "La Joconde"u veya "Mona Lisa"sının postmodern sanatsal üretimlerde, temellük sanatıyla yeniden üretilerek kullanıldığına tanık oluyoruz.

Neo-Avanguard olarak bilinen fakat, 1980'li yıllarda postmodern dönemin estetik değerlerini yansıtan, popüler, tarihi imgelerle bezeli, ironik yapıtlarıyla dikkat çeken sanatçı Robert Rauschenberg (1925-2008), Mona Lisa'nın portresini alıntılacağı, "Pneumonia Lisa" adlı yapıtında, kolaj tekniği ile Mona Lisa'nın dört farklı çeşidini yan yana getirerek yeniden üretmiştir. Resimde yer almış olan Mona Lisa'nın yeniden üretilmiş imgeleri, yüzeye gelişigüzel yerleştirilmiştir. Fakat, ilk dikkatimizi çeken, Mona Lisa'nın portresidir. Diğer, unsurlar merkezdeki portreye hizmet etmektedirler. Sanatçı, dönemin postmodernist estetik değerleriyle hareket etmiş, Leonardo Da Vinci'nin eserini sahiplenerek, modernist estetik değerlere karşı çıkmıştır.

R. Rauschenberg, bu tip kolaj resimlerinde, sanat değeri olmayan kaynaklardan edindiği iki veya üç boyutlu öğeleri birleştirerek, bir anlamda modernist estetiğin kısıtlamalarına ve zevkine karşı çıkmıştır. Bu yönüyle sanatçı, çağdaş sanatın birden çok nesneden ve ortamdaki üretililecek melezlikte olabileceği fikrini geliştirenlerden biri olmuştur(Girgin, 2018, s.152).

Resim 8. Robert Rauschenberg, "Pneumonia Lisa", 1982

Kaynak:<https://tr.pinterest.com/pin/492299802986553150/visual->

Geç-kapitalist postmodern dönem, küreselleşmeyle somutlaşan ayrımcılık karşıtı politikalarla, modernliğin görmezden geldiği "öteki" kabul edilen etnik kökenli insanların, siyahilerin, kadınların ve eşcinsellerin kendilerini ifade edebilecek özgürlüğü kazanmaya çalıştığı bir bireyselleşme savaşına dönüşmüştür. Dolayısıyla, feminist eksenli bir yapı söküm çabası postmodern dönemin sınırlarını belirlemiş, ötekilik, kimlik ve ayrımcılık gibi kavramlar tartışmaya açılmış, yeni bir demokrasi anlayışının doğmasına sebep olmuştur. Bu yeni demokratik anlayış, çoğulcu bir yapılanmayı beraberinde getirerek, sanatta da etkilerini hissettirmiştir. "Öteki" kabul edilen azınlığın dile getirdiği, cinsiyete yönelik ayrımcılık, ırkçılık vb. gibi sorunlara yönelik arayışlar, postmodern sanata siyasi olarak yeni bir biçim vermiştir.

Bu çerçevede, modernliğin baskı altına aldığı 'öteki'nin hareketi olarak feminizm, sanatsal yapılanmalarda birer politik anlatım olur. Sanatçıların, önceki dönemlerden elde ettikleri imaj ve biçimleri, kasıtlı olarak sahiplendikleri yapıtları, sürecin dışavurumu olarak karşımıza çıkar.

Feminist sanatçı Sadie Lee (1967-), 1992 yılında gerçekleştirdiği "Bona Lisa" adlı yapıtıyla, Mona Lisa'yı saçları tıraşlı, kravatlı, takım elbise içinde göstererek, Leonardo Da Vinci'nin eşcinsel kimliğine vurgu yapmıştır. Lee'nin, Batı sanatının tarihi, ikonik eserlerine kendi kimliğini giydirip, kendine malederek yeniden ürettiği çalışmaları, postmodern stratejinin çeşitli kullanımına karşılık gelir. Bu yapıtı önemli kılan, klişe anlatıların ve sanat dünyasının geleneksel çerçevelerini yıkmış olmasıdır.

Resim 9. Sadie Lee, "Bona Lisa", 1992

Kaynak: <https://twitter.com/lauormi/status/501042267952783360>

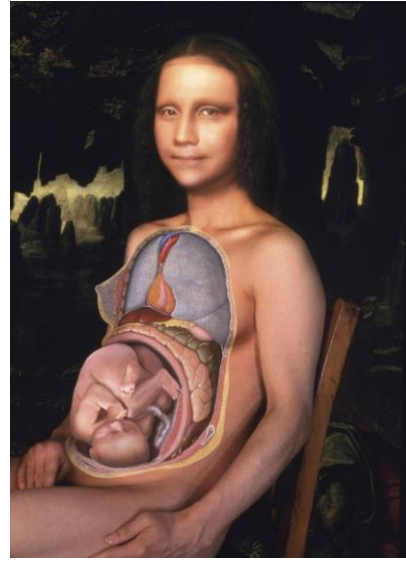
Yeni kavramsal olarak bilinen Japon sanatçı Yasumasa Morimura (1951-), sanat tarihinin ikonik materyallerinden, popüler kültürden ve kitle iletişim araçlarından elde ettiği görüntülere dayanan çalışmalarıyla, Batı dünyasının kültürel kanonunu tanınabilir konulara dönüştürür. İzleyiciye sunduğu imgelerin hem öznesi hem nesnesi olduğu fotoğraflarında mesajını iletmek için kendi bedenini kullanır. Sanat tarihinin başyapıtlarını kendi kimliğiyle yeniden üretip, erkek bakış açısı kavramını alt-üst ederek "öteki"ni sergiler. Ödünç aldığı ikonlar, ayrımcılık, toplumsal farklılık ve marjinalleştirilme süreçlerinin eleştirel göstergeleri olurlar. Sanatı aracılığıyla, kültürel

farklılıkları, kültürel geçişleri, kültürel kimliği sorgular, farklı kültürler arasında köprü kurarak Japonlaştırır. Bu suretle, orijinden kalan sınırlar, kalıplar, ezberler bozular. Sanatsal yaratıcılık, sanatsal deha, yeniden-üretim yoluyla etkisiz hale getirilir.

1998 yılında ürettiği Mona Lisa'lı iki çalışmada sanatçı, Mona Lisa'yı hamile olarak gösterir. "Mona Lisa Hamileliğinde" adlı fotoğrafında Morimura, Mona Lisa gibi poz vermiştir, fakat Mona Lisa gibi giyinik değil çıplak ve hamiledir. Fotoğrafta, damarları görünen erkeksi ellerle sahip, hamile bir kadının zarif bedeni görüntülenmiştir.

Resim 10. Yasumasa Morimura, "Mona Lisa Hamileliğinde",1998

Resim 11. Yasumasa Morimura, "Mona Lisa, Üçüncülük",1998

Kaynak:<https://www.luhringaugustine.com/artists/yasumasa-morimura/artworks/daughter-of-art-history?view=slider#5> Luhring Augustine Galerisi, New York

Mona Lisa'nın yüzünde dikkat çeken şey ise, gözlerin farklı yönlere bakmakta olduğudur. Bir gözü izleyiciye bakarken diğer gözü sol tarafa bakmaktadır. "Mona Lisa Üçüncülük" adlı ikinci çalışmada bu kez hamile Mona Lisa'nın karnı yarılmış, iç organları ve cenin gösterilmiştir. İki çalışmada da Mona Lisa'yı hamile bir transseksüel olarak canlandıran Morimura, tüm önyargıları kaldırma çabasıdadır.

Amerikalı sanatçı Robert Silvers (1968-), popüler kültürün tanınmış simalarını veya sanat tarihinin ikonik görüntülerini, binlerce küçük resimleri bir araya getirerek yeniden üretir. Bu küçük resimler yeniden üreteceği resimlerle bağlantılıdır. Fotomozaik yapıtını oluşturmak için, dikdörtgen fotoğraflar manuel olarak küçültülür, her bir dikdörtgen istenilen renge indirgenir. Sonrasında, bu işlemi gerçekleştirmek için, teknolojik bir yazılım tasarlar. Silvers, istediği efekti elde etmek için önce, konu ile ilgili

olduğunu düşündüğü görüntüleri seçer. Binlerce resim taramasından sonra, doğru olan resim, yazılım tarafından mozaik içindeki yerine yerleştirilir.

Favori teması portre olan sanatçının 2002 yılında gerçekleştirdiği "Mona Lisa Başyapıt Tekrarı" adlı eseri de bu teknikle gerçekleştirilmiştir. Sanatçı, binlerce resmi biraraya getirerek, Mona Lisa'nın kopyasını yapar.

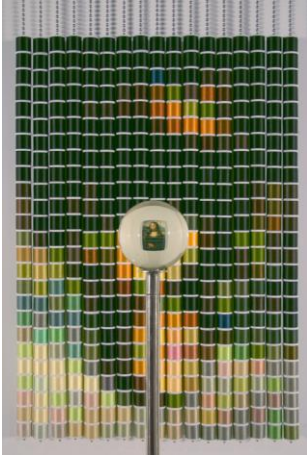

Resim 12. Robert Silvers, "Mona Lisa Başyapıt Tekrarı", 2002

Kaynak: <https://www.wikiart.org/en/robert-silvers/mona-lisa-remastered-2002>

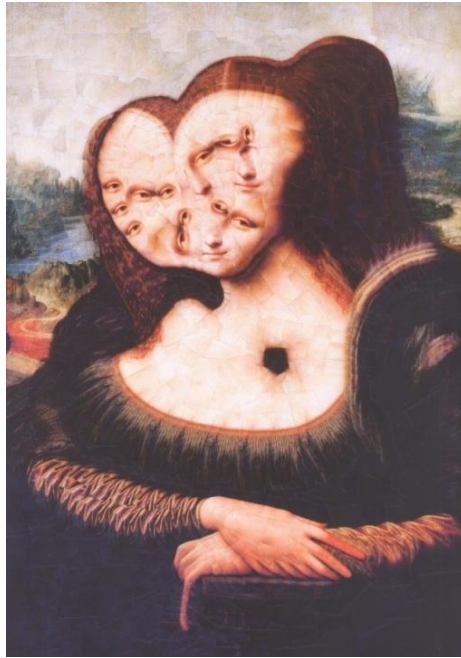
Amerikalı sanatçı Devorah Sperber'in (1961-), teknoloji ve sanatı birleştirdiği assemblaj yapıtları, optik cihazlarla bakıldığında anlaşılabilen ünlü resimlerin ters çevrilmiş kopyalarıdır. Sıradan renkli iplik makaralarını kullanarak gerçekleştirdiği çalışmaları, çıplak gözle bakıldığında renkli soyutlamalar gibi görünmektedir. Her çalışmanın üzerine yerleştirilen şeffaf akrilik küre, insan beyni ve insan gözü gibi işlev görmekte, resmin gerçek halini yansıtmaktadır.

Bu teknikle 2005 yılında gerçekleştirdiği "Mona Lisa'dan Sonra 1" adlı resmi, 425 iplik makarası kullanılarak yapılmış, son derece düşük görüntü çözünürlüğü ile sonuçlanmıştır. Ancak, optik bir cihazla bakıldığı zaman, iplik makaraları bulanık ama tanınabilir bir görüntüye ulaşmaktadır. Orijinal resmin aksine, Mona Lisa'nın gizemli gülüşü, dramatik ve komik bir biçim alır (www.devorahsperber.com). Sperber, dönemin postmodern estetik değerlerini gözönünde bulundurarak hareket etmiş, klasisizmin başyapıtı olan Leonardo Da Vinci'nin değerli eserini trajikomik bir duruma sokmuştur.

Resim 13. Devorah Sperber, "Mona Lisa'dan Sonra 1", 2005 **Resim 14.** Devorah Sperber, "Mona Lisa'dan Sonra 1" Detay, 2005 **Kaynak:** http://www.devorahsperber.com/brooklyn_museum/

Cezayir doğumlu Lola Dupre (1982-), kolaj çalışmalarıyla 20. yüzyılın Dadaist modern hareketine ve günümüz dijital manipülasyonlarına göndermelerde bulunmaktadır. Özellikle bilgisayardan yararlanmayıp, kağıt, makas ve yapıştırıcı yardımıyla oluşturduğu çalışmalarında, farklı yapıtlardan ödünç aldığı imgeleri deforme ederek yeniden üretir. Bu suretle, aynı görüntünün birden fazla baskısını tek bir parçada birleştirerek, sürrealist ve parçalanmış portreler yaratır. Dupre, 2010 yılında gerçekleştirdiği "Mona Lola Kolaj" adlı yapıtında olduğu gibi, sanat tarihinden gelen tanıdık görüntüler üzerinde oynayarak, sanat tarihindeki kabul görmüş kuralları sorgular.

Resim 15. Lola Dupre, "Mona Lola Kolaj", 2010
Kaynak: <https://tulisayoconda.wordpress.com/2014/11/18/0634/>

Kuşkusuz örnekler çoğaltılabilir, örneğin Russell Connor'ın 1990 yılında gerçekleştirdiği "Sanat Komik Değildir" adlı eseri, Wafaa Bilal ve Shawn Lawson'un 2002 yılında gerçekleştirdikleri "Mona Lisa" adlı eseri, Idris Khan'ın 2006 yılında gerçekleştirdiği "Sigmund Freud'un Tekinsizliği" adlı eseri, Jenness Cortez'in 2009 yılında gerçekleştirdiği "Leonardo Da Vinci'ye Saygı" adlı eseri ve daha niceleri gibi eserler, Leonardo Da Vinci'nin "La Joconde'u (Mona Lisa) baz alınarak yeniden üretilmiş, yeniden üretim yoluyla, sanatsal deha, sanatsal yaratıcılık, özgünlük vb. gibi sanat tarihindeki onaylanmış kurallar sorgulanıp, sanatın klasisizmden beri süregelen yapılanması etkisiz hale getirilmiştir.

SONUÇ

14. yüzyılda, dogmatik düşünce biçimlerine tepki gösterilerek Avrupa kültürünün Antik Çağ'ının düşünsel ve biçimsel değerlerine geri dönüldüğü Rönesans'ın başyapıtı Leonardo Da Vinci'nin "La Joconde'u (Mona Lisa), birçok sanatçıya ilham kaynağı olmuş ancak, modern ve postmodern dönemlerde parodik yeniden üretimlerle değeri düşürülmeye çalışılmıştır. Bu duruma yolaçan nedenler incelendiğinde; 18. yüzyılda yaşanan Aydınlanma projesinin etkilerinin, bilimden sanata her türlü değişimin yaşanmasına neden olduğu, insanın toplum yaşamındaki sanat dahil her alanının yeniden düzenlendiği ve sonrasında bu olgunun bir başkaldırıya dönüştüğü gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, klasisizme hakim olan kusursuzluk, mükemmeliyetçilik ve aristokrasinin seçkin dili modern dönemde reddedilmiş, klasik sanatsal pratikler yok sayılmıştır. Özellikle Aydınlanma Projesi düşünürlerinden Kant'ın estetik yargıları, erken dönem modernizmin felsefi görüşüne yerleşmiş, sanatçılara dünyayı eleştirmek ve önceki görüşlere saldırmak için güç kaynağı olmuştur. Tarihe ilk modern devrim olarak geçen 1789 Fransız Devrimi, modernist düşüncenin evrilmesinde etkili bir başka güç olmuş, özgürlük, eşitlik ve insan hakları, akılla birlikte gündeme gelmeye başlamıştır. Modernlik ideolojisine kavramsal bir şuur kazandıran "Fransız Devrimi"nden sonra, İngiltere'de meydana gelen "Sanayi Devrimi" bu sürece maddi bir biçim vererek, mistik düşüncelerin yerinin, bilimsel aklın almasına neden olmuştur. 20. yüzyıla gelindiğinde, birçok düşünür Aydınlanma Projesi'nin vaatlerinin gerçekleşmemesi üzerine, modernizmin Aydınlanma Projesi'yle beslenen ideolojisini sorgulayarak reddetmiştir. Geç modernizm olarak adlandırılacak bu dönemde, sistemin bir bütün olarak gözden geçirilerek sorgulanması, sanata yeni açılım olanakları sunmuştur. Modern sanatçılar, içinde buldukları dönemin eşitsizlik üzerine kurulu kapitalist düzenini bozmak için, anarşizmden beslenen hareketlere yönelmek durumunda kalmışlardır. Bu görüşe inanan düşünürlerden Karl Marx, estetik üzerine yaptığı açıklamalarda, estetik kavramını toplumsal bir projeye dönüştürerek, otorite tarafından belirlenen, özünde hiyerarşik bir düzen barındıran, önceden oluşturulmuş seçkin estetik kuralları reddetmiştir. I. ve II. Dünya Savaşı arası dönemde, Frankfurt Okulu Teorisyenleri, bu tartışmaların odak

noktasında yer almıştır. Frankfurt Okulu Teorisyenleri'nin görüşüne göre, "topluma karşı yürütülen siyasi kavgada, kabul görmüş kurallar yıkıcılıkla yadsınmalı ve anti-sanat geliştirmek amacıyla otoriter, baskıcı klasik estetik değerler reddedilmelidir". Bu çerçevede, yüzyıllarca sürmüş olan burjuvazinin klasisizminin estetik değerlerine ve sanatın yüceliğine karşı tavır sergilenerek, sanatın klasisizmden beri süregelen yapılanması sanatçılar tarafından kışkırtıcı bir biçimde sorgulanmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan yeni siyasal ve toplumsal hareketler, özellikle Geç-kapitalizm, Batı'nın düşünce anlayışında yeni kırılmalara neden olur. Postmodern olarak adlandırılan bu dönemde, kapitalist yaşam birçok alana yayılmış, yeni bir postmodern toplum yaratmıştır. Postmodern dünyanın karmaşık yapısı, siyasete ve sanata yeni meydan okumalar olarak yansımıştır. Bu bağlamda, postmodern estetik düşünce, modernliğin, birciklik-orijinallik takıntısını bozarak, sanat tarihinin geri dönüşümüne kapılır, tüm gelenekleri yağmalar. Geçmişteki her eser kopyalanarak, modernizmin bel kemiği olan orijinallik prensibi bozulup, reddedilir. Postmodern sanatsal stratejilerden biri olan "Temellük", sahiplenme ya da kendine mal etme, modernistlerin orjinallliği hafife alan stratejilerinden biri olarak sıklıkla kullanılmaya başlanır. Bu bağlamda, klasisizmin başyapıtı Leonardo Da Vinci'nin "La Joconde"unun yeniden üretilmiş imgeleri, modernist ve postmodernist sanatsal yapılanmalarda en çok kullanılan eser olarak karşımıza çıkar. Sanatçılar, yüksek kültürü en iyi yansıttığını düşündükleri bu esere doğrudan saldırarak, sanata yeni bir önerme sunmak isterler.

KAYNAKÇA

- Antmen, A. (2016). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Artun, A. (2004). *Peter Bürger'in Avangard Kuramı*, İstanbul: İletişim yayınları.
- Altuğ, T. ((2007). *Kant Estetiği*, İstanbul: Payel Yayıncılık.
- Farthing, S. (2017). *Sanatın Tüm Öyküsü*, (Gizem Aldoğan ve Firdevs Candil Çulcu, Çev.) Çin: Hayal Perest Yayınevi.
- Yılmaz, M. (2013). *Modernden Postmoderne Sanat*, Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Marcuse, H. (1998). *Karşı Devrim ve İsyan*, (Gürol Koca ve Volkan Ersoy, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Girgin, F. (2018). *Çağdaş Sanat ve Yeniden Üretim: Alıntı, Öykünme, Kolaj, Taklit*, İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Figen Girgin tarafından alıntı: Julian Bourg (Review essay by), "Tom McDonough, "The Beautiful Language of My Century": Reinventing the Language of Contestation in Postwar France, 1945-1968" (H-France Forum, Kış 2008, Cilt 3, No:1/1): 1, [www. h-france.net/forum/forumvol3/BourgonMcdonough.pdf](http://www.h-france.net/forum/forumvol3/BourgonMcdonough.pdf) (19.10.2015).
- Lyotard, J. F. (2013). *Postmodern Durum*, (İsmet Birkan, Çev.). İstanbul: Bilgesu Yayıncılık.
- Sarup, M. (2004). *Post-yapısalcılık ve postmodernizm*, (Abdülbaki Güçlü, Çev), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Connor, S. (2001). *Postmodernist Kültür, Çağdaş Olanın Kuramlarına Bir Giriş*, (Doğan Şahiner, Çev.). İstanbul: YKY.
- Traveling Exhibition -Devorah Sperber: Threads of Perception .*
http://www.devorahsperber.com/brooklyn_museum/ (Erişim Tarihi: 12.06.2019)